International Journal of Science and Education, 3(2), 135-153
Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi, 3(2), 135-153
DOI: 10.47477/ubed.836675

Makale Türü: Derleme Başvuru Tarihi: 06.12.2020 Yayına Kabul Tarihi: 12.12.2020

Entrepreneurship Education in Primary School: Purpose, Content and Teaching Process

Ramazan YURTSEVEN*[1]

Abstract
Entrepreneurship is one of the skills that is among 21st century skills and emphasized that future generations should have it. The acquisition of entrepreneurship skills at all levels of education and especially elementary school is very important in terms of raising entrepreneurs who can fulfill the requirements of the rapidly changing world and the development of society. Studies on improving the entrepreneurship skills of students in schools are available at high school or mostly university level. Studies on the development of entrepreneurship skills of students in schools are available at the high school or mostly at the university level, but at the primary school level there is almost no. For this reason, in this study, based on the literature review, it was aimed to determine what the "objectives, subjects and concepts to be taught and the teaching methods and techniques together with the activities that can be applied" in the trainings to be implemented in order to develop entrepreneurship skills. In this study, which was prepared as a compilation study for this purpose, it was tried to create a basic framework on entrepreneurship education in primary school. It is hoped that the results achieved will contribute to the elimination of the current deficiency in this issue in our country and to the entrepreneurship trainings to be implemented in primary schools.
Key Words: entrepreneurship skill, entrepreneurship education, entrepreneurship in primary school.

İlkokulda Girişimcilik Eğitimi: Amaç, İçerik ve Öğretim Süreci

Öz
21. yüzyıl becerileri arasında yer alan ve gelecek nesillerin sahip olması gerektiği vurgulanan becerilerden birisi girişimcilik becerisidir. Girişimcilik becerilerinin tüm eğitim kademelerinde ve özellikle ilkokulda öğrencilere kazandırılması, hızla değişen dünyanın gereklerini yerine getirebilecek girişimci bireylerin yetiştirilmesi ve toplumun gelişmesi açısından son derece önemlidir. Okullarda öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar lise ya da daha çok üniversite düzeyinde mevcut iken, bu kapsamda özellikle ilkokul düzeyinde yok denecek kadar azdır. Bu nedenle çalışmada literatür taramasına dayalı olarak, ilkokulda girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi amacıyla uygulanacak eğitim faaliyetlerinde "amaçların, öğretilmesi gerekli olan konu ve kavramların ve uygulanabilecek etkinliklerle birlikte öğretim yöntemi ve tekniklerinin" neler olabileceğini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla bir derleme çalışması olarak hazırlanan çalışmada, ilkokulda girişimcilik eğitimi konusunda temel bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Ulaşılan sonuçların ülkemizde bu konudaki mevcut eksikliğin giderilmesine ve ilkokullarda uygulanacak girişimcilik eğitimlerine katkı sunması umulmaktadır.
Anahtar Kelimeler: girişimcilik becerisi, girişimcilik eğitimi, ilkokulda girişimcilik.

---

*Bu çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanan "İlkokulda Girişimcilik Öğretim Programının Tasarlanması, Uygulanması ve Değerlendirilmesi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

[1]**Corresponding Author:** Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, ramazan.yurtseven15@gmail.com.

Giriş

Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler sonucunda insanların gereksinimleri de değişmektedir. Sürekli yeni projeler geliştirilmekte, birçok akıllı uygulama hemen hemen yaşamın her alanına hızla girmekte, yeni meslekler ve çalışma alanları ortaya çıkmaktadır. Bu değişim, çağın gereklerini yerine getirebilecek, çok yönlü düşünebilen, nitelikli, donanımlı ve yenilikçi nesillerin yetiştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan eğitim alanında, söz konusu değişime ayak uydurabilecek hatta katkı sunabilecek bireylerin nasıl yetiştirileceği, hangi becerilerin veya yetkinliklerin nasıl kazandırılacağı araştırmalara konu olmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda popülerliği giderek artan, 21. yüzyıl becerileri arasında da yer alan ve gelecek nesillerin sahip olması gerektiği vurgulanan önemli becerilerden birisi de girişimcilik becerisidir. Geniş bir konu alanı içinde yer alan girişimcilik becerilerinin özellikle okullarda öğrencilere kazandırılması sürecinde gerekli olan amaçlar, içerik, öğretim süreci gibi konularda henüz belirli bir netlikten ve kapsamdan söz etmek pek mümkün değildir. Bu nedenle istenilen sonuçlara ulaşılması açısından bir öğretim programının temel öğeleri arasında yer alan amaçların, hedeflerin/kazanımların, içeriğin/konuların ve öğretim sürecinde uygulanacak öğretim yöntem ve teknikleri ile etkinliklerin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Girişimcilik becerilerinin tüm eğitim kademelerinde olmak birlikte, özellikle ilkokuldan itibaren öğrencilere kazandırılmasının, hızla değişen ve gelişen dünyanın gereklerini yerine getirebilecek girişimci bireylerin yetiştirilmesi açısından son derece önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan bu becerinin geliştirilmesine yönelik girişimcilik eğitimlerine ve bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada ilkokulda girişimcilik becerilerinin kazandırılması amacıyla uygulanacak eğitimlerde "amaçların, öğretilmesi gerekli olan konu ve kavramların ve uygulanabilecek etkinliklerle birlikte öğretim yöntemi ve tekniklerinin" neler olabileceğini literatüre dayalı olarak belirlemek amaçlanmıştır

Bu çalışma bir derleme çalışması olarak hazırlanmıştır. Derleme çalışmasında (literatür inceleme çalışması), öncelikle incelenecek konunun amacı ve yapısı ana hatlarıyla belirlenir, daha sonra literatür mantıklı bir şekilde sunularak ulaşılan çalışmalar arasındaki farklılıklar ve benzerlikler üzerine yorumlar yapılır, tartışılır ve daha sonra sonuç elde edilir (Wee & Banister, 2016). Bu çalışmada da öncelikle amaç belirlenmiş, amaç kapsamında girişimcilik ve girişimcilik eğitimiyle ilgili literatür kapsamlı şekilde taranmış, ulaşılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalar karşılaştırılarak ve tartışılarak girişimcilik eğitimlerinde kullanılabilecek "amaçların, içeriğin, öğretim yöntem ve tekniklerinin ve etkinliklerin" neler olabileceğine yönelik çıkarımlarda bulunulmuş ve sonuç oluşturulmuştur. Ayrıca ilkokul düzeyinde yurt dışında gerçekleştirilen bazı çalışmalar da eklenerek bu konuda yapılacak çalışmalara yol göstermesi, örnek oluşturması sağlanmaya çalışılmıştır.

Girişimcilik ve Girişimci

Girişimcilik, ekonomik gelişme sürecinin temel dinamiği olmakla birlikte bireysel ve toplumsal anlamda sağladığı refah seviyesine ve insanların yaşam kalitesini artırmaya yönelik bütün alanlarda dinamik bir özelliğe sahip olan geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu nedenle, girişimcilik geçmişten bugüne kadar farklı bilim alanlarının inceleme konusu olmuştur (Zengin ve Deniz, 2016). Psikolojik açıdan, 1950'lerden bu yana psikologlar tarafından girişimci kişilik özellikleri ile ilgilenilmeye başlanmış, girişimci insanların diğerlerinden ayıran özellikleri, tutumları ve değerleri üzerine yoğunlaşarak başarılı girişimcilerin birtakım ortak özellikleri üzerinde çalışmalar sürdürülmüştür (Keleş vd., 2012). Girişimciliğin temelinde insan (girişimci) faktörünün bulunması ve ortaya konulan girişimcilik faaliyetlerinin ekonomik çıktılar içermesi sebebi ile girişimcilik kavramı psikoloji ve ekonominin araştırma alanına dâhil edilmektedir (Ulucan, 2015). Sosyolojik açıdan girişimcilik, toplumsal yapıda değişimci/yenilikçi bir sürecin başlatıcısı olarak kabul edilmektedir. Zira girişimcilik ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak değerlendirilmektedir. Girişimcilik kavramının özünde yer alan "yenilik" ve "yaratıcılık" kavramları ekonominin daha yüksek düzeyde bilgi odaklı hale gelmesine katkıda bulunurken, girişimci bireylerin ekonomi içerisindeki varlığı buradaki insan faktörünün de önemli olduğunu göstermektedir (Yüceol, 2018).

Girişimcilik ekonomi, psikoloji, sosyoloji gibi alanların yanında eğitim alanında da incelenen bir kavramdır. Zira girişimciliğin insanların yüksek düzeyde girişimcilik motivasyonuna ve girişimcilik ruhuna sahip olmaları ve girişimcilik faaliyetlerine isteklilik göstermeleriyle ortaya çıktığı ifade edilmektedir (İşcan ve Kaygın, 2011). Bu bağlamda öğrencilerde bu motivasyonu sağlamak, girişimciliğe yönelik olumlu tutumlar

geliştirmek ve girişimcilerin sahip olması gereken bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak eğitim bilimlerinin çalışma alanına girmektedir. Bu kapsamda girişimcilik eğitimlerinde istenilen sonuçlara ulaşmak için, başarılı girişimciler nasıl yetiştirilir, girişimcilerin sahip olması gereken becerileri nelerdir, hangi bilgi, beceriler öğretilmelidir, öğrenme öğretme süreci nasıl organize edilmelidir, ne gibi etkinlikler, öğretim yöntem ve teknikleri kullanılmalıdır gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Girişimcilik, gerekli zaman ve çaba harcanması ve sosyal, finansal, psikolojik risk alınması yoluyla parasal kazanç ve kişisel tatminin elde edildiği, farklı şeyler ortaya koyma süreci olarak da tanımlanmaktadır (Hisrich ve Peters, 2002). Girişimcilik, bireylerin fırsatları proaktif (öngörülü) olarak takip etme ve zorluklara, görevlere, ihtiyaçlara ve engellere yaratıcı bir şekilde yenilikçi yollarla cevap verme arzusunun ve fizibilitesinin algılanmasıdır. Yüksek düzeyde girişimciliğe sahip olan kişiler, genellikle yüksek başarıya, yüksek öz yeterliliğe sahiptirler, mevcut düzeni sorgularlar ve yenilikçi çözümler için tercihleri sunarlar (Florian, Karri, & Rossiter, 2007). Girişimcilik, ilköğretim seviyesinde ticari girişimcilikten ziyade; farklı düşünceler üretme, fırsatları değerlendirme, yenilik yapma, başarma arzusuna sahip olma, hedeflerine ulaşmada cesur davranarak risk alma, kararlı ve ısrarcı olma, çeşitli projeler ve organizasyonlar gerçekleştirme gibi okul ortamında geliştirilebilecek becerileri kapsamaktadır.

Günümüzde girişimciler iş yaşamının kahramanları olarak kabul edilmektedirler. Girişimciler yeni iş kurarak, yeni buluş yaparak ekonomik büyümeye dolayısıyla ülkenin geleceğine katkı sağlarlar (Deveci, 2015: 18). Ekonomik kaynakların yeni üretkenliklerle düşük performanstan yüksek performansa dönüşümünün sağlanmasında ön plana çıkan girişimciler, çıkarlarını üst seviyeden planlarken sadece bireysel menfaatine değil, toplumun menfaatlerine de hizmet ettiğinin bilinciyle hareket ederler. Yeni istihdam alanları oluşturarak toplumun refah seviyesinin artmasına katkı sağlarlar (Sezer, 2015). Schumpeter'in bakış açısıyla girişimci, toplumda değişimi sağlayacak kişi olarak tanımlanmaktadır (Başar, 2013). Bununla birlikte sınırsız dünyanın en etkili ve en güçlü orduları olarak kabul edilen girişimciler, toplumları silahlarıyla değil, ürün ve hizmetleriyle değiştirirler (Akpınar, 2011). Bu nedenle girişimcilerin yaptıkları işler, toplumları hatta ülkeleri etkileyecek nitelikte olduğu için girişimcilerin etki alanları oldukça geniştir.

Yukarıda görüldüğü üzere girişimcilik ve girişimci kavramlarının farklı alanlara göre birçok tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlar incelendiğinde girişimciliğin; özgüven, başarılı olma isteği, problem çözme, risk alma, fırsatları değerlendirme, kararlılık, yaratıcılık, yenilikçilik gibi birçok özelliği içeren çok boyutlu bir beceri olduğu anlaşılmaktadır. Girişimcilikte yeni buluşlar yapma ya da icat etme söz konusu olmayıp, ihtiyaca göre var olana eklemeler yaparak farklı bir ürün ya da hizmet oluşturma; yapılmayanı, farklı olanı ortaya koyma söz konusudur. Bunu başarabilmek hayallerle başlayan bir süreçtir ve birçok özelliğin işe koşulmasını gerektirir. Bu sürecin temelinde iki önemli özellik ön plana çıkmaktadır. Birincisi problem çözme, ikincisi yenilikçi olma. Nitekim başarılı bir girişimci var olan durumdan/üründen ya da mevcut şartlardan yola çıkarak yeni ve farklı ürünler, hizmetler veya projeler ortaya koyar. Bu anlamda girişimciler başlangıçta, yaşanan bir probleme çözüm üretmek ya da insanlara mevcut koşullardan daha konforlu bir yaşam sağlamak amacıyla bir adım atar, girişimde bulunur. Bu adımın sonrasında, özgüven, kararlılık, çaba, risk, fırsat ve yenilikçilik gibi beceriler de etkili bir şekilde kullanılırsa istenilen sonuca ulaşılabilir. Ortaya konulan ürünün ya da hizmetin diğerlerinden farklı olması, insanların bir problemine çözüm olması veya diğerlerine göre daha etkili, kolay ya da ucuz olması gibi özellikleri içermesi yapılan girişimin olumlu sonuçlanması ve sürdürülmesi açısından son derece önemlidir.

Girişimcilik becerileri gelişmiş bireylerin sadece ekonomi ya da işletme alanlarında değil hemen hemen her alanda yetişmesi toplumun da birçok alanda gelişmesine katkı sunar. Örneğin girişimcilik becerisi gelişmiş bir öğretmen, öğrencilerinin anlamakta zorluk yaşadığı bir konuyu öğretirken sorunu giderecek farklı ve yeni öğretim yöntemlerini uygulayabilir, dikkat çekici ve farklı öğretim materyali geliştirebilir, yeni teknolojik ürünleri öğretime entegre ederek sıradışı uygulamalar yapabilir. Bununla birlikte girişimcilik becerisi gelişmiş bir mimar, diğerlerinden çok farklı çizimler ve tasarımlar yaparak sıradışı bir model ortaya koyabilir ve kendi iş alanında öncü olabilir. Yine girişimcilik becerileri gelişmiş bir doktor mevcut tedavi yöntemlerinden yola çıkarak daha etkili bir tedavi yöntemi ortaya koyabilir. Bu bağlamda her alanda veya meslek grubunda çalışan bireylerin bu becerileri kazanması, geliştirmesi toplumun hatta ülkelerin gelişmesinde etkili olmaktadır. Bu bakımdan girişimcilik becerilerinin okullarda ilkokuldan itibaren etkili bir şekilde kazandırılmaya başlanması, diğer kademelerde de girişimcilik eğitimlerinin uygulanması gerekmektedir.

Girişimcilik Eğitimi

Girişimciliğe yönelik literatürde girişimciliğin öğrenilebilir olup olmadığı konusunda bir tartışma yer almaktadır. Bu tartışmanın bir tarafında "girişimcilerin doğuştan olduğunu" savunanlar, diğer tarafında "girişimciliğin öğrenebileceğine" inananlar yer almaktadır. Bu tartışmada, eğitimde farklılaşmış politikalar, uygulamalar ve araçlar kullanarak girişimci olmayı öğrenmenin mümkün olduğunu savunan tarafın daha baskın olduğu görünmektedir. Çünkü bu görüşü; girişimcilik eğitimi, iş kurma ve girişimcilerin performansları arasında önemli bağlantılar olduğunu öne süren bir girişim oluşturmaya yönelik geniş bir literatür desteklemektedir (Rodrigues vd., 2012). Huber, Sloof & Van Praag (2014) girişimciliğin doğuştan gelen bir özellik olup aynı zamanda öğretilebilir ve geliştirilebilir bir beceri olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca girişimciliğin gerçekten öğretilebilir ve geliştirilebilir olduğu konusunda bir takım tartışmalar olsa da, genel bir fikir birliğinin var olduğunu belirtmektedir. Nitekim, birçok Avrupa devleti girişimciliği öğretmek için kursların oluşturulmasını, programların uygulanmasını teşvik etmektedir (Rodrigues, vd., 2012). Nitekim girişimcilik eğitimine yönelik yapılan çalışmalarda, ilkokul öğrencilerine (erken yaş döneminde) yönelik programların uygulandığı ve bu uygulamaların öğrencilerin girişimcilik becerilerinin gelişmesinde olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir (Athayde, 2009; Vaidya, 2007; Areo, 2014; Barba-Sánchez & Atienza-Sahuquillo, 2016; Heilbrunn, 2010; Hassi, 2016; Paço & Palinhas, 2011). Bu durum öğrencilerin girişimcilik potansiyellerini ortaya çıkarabilmek için nitelikli girişimcilik eğitimlerinin uygulanmasını gerekli kılmaktadır.

Girişimcilik doğuştan bazı özellik ve beceriler gerektirir. Ancak girişimcilik eğitimleri ile öğrencilerin girişimcilik becerilerini geliştirip pekiştirmek mümkündür (Güney, 2015: 82). Nitekim girişimcilik eğitimleri, girişimcilik için öğrencilerde gerekli yeterliliklerin geliştirilmesinde çok önemli bir araçtır (Rodrigues vd., 2012). Her alanda hızla gelişen dünyaya ayak uydurabilen, hayatın birçok alanında başarılı olan, karşılaştığı sorunları etkin bir şekilde çözebilen, kendine güvenen, çalışkan ve karşısına çıkan fırsatları değerlendirebilen nitelikli bireylerin yetiştirilmesi için girişimcilik becerisine yönelik çalışmaların yapılması ve girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması, girişimciliğin geliştirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir (Marangoz, 2013). Çünkü sosyal kalkınma ve teknolojik gelişmenin gerisinde kalmak istemeyen toplumların, eğitim programlarını girişimcilik kavramını destekleyen argümanlarla planlaması gerekmektedir (Uğur, 2015). Çünkü girişimcilik becerilerinin geliştirilmesinin inovasyonla yürütülen bir ekonomik sistemde rekabet avantajı sağlamak için önemli olduğuna inanılmaktadır (Rodrigues vd., 2012). Bu da girişimcilik eğitiminin son derece gerekli olduğunu göstermektedir. Zira girişimciler, kişisel olarak sahip oldukları özelliklere; okullardan, eğitim programlarından edindikleri bilgileri ekleyince başarılı bir girişimci olma şanslarının artırırlar (Güney, 2015). Girişimciliğe yönelik yeterli bilgi ve beceriye ulaştıktan sonra gerek toplumun sorunlarına çözüm bulabilmede, gerekse yenilikçi çalışmalarla toplumun yaşam kalitesinin artırmada önemli katkılar sunabilmektedirler.

Girişimcilik eğitimi, temel anlamda öğrencilerde yaratıcı fikirleri girişimci eylemlere dönüştürme becerisi geliştirme ve zihniyeti oluşturma süreci olarak ifade edilmektedir (Eurodice, 2016). Bunu sağlamak da kapsamlı bir şekilde tasarlanmış ve uygulanmış girişimcilik eğitimleri ile mümkündür. Girişimcilik eğitimlerinde, düzeye göre uygulanacak eğitimin hedeflerinin ve içeriğinin neler olacağı, öğretim sürecinin nasıl uygulanacağı, nelere yer verileceği, öğrenme yaşantılarının ve değerlendirmesinin nasıl organize edileceği gibi konularda çalışmaların yapılmasının ya da öğretim programlarının geliştirilmesinin gerekli olduğu görülmektedir. Adegun (2013) girişimcilik eğitiminin gelişmesini destekleyen faktörleri inceledikten sonra hazırlanacak bir girişimcilik eğitim programı için şu önerilerde bulunmuştur:

- Olumsuz sosyo-ekonomik koşullarda bile öğrencilerin girişimci potansiyellerini geliştirmesi desteklenmelidir.
- Öğrencilerin yaşadıkları toplumun sosyo-ekonomik sorunlarının çözümüne aktif olarak katılmaları için finansal destek, girişimciliğe yönelik eğitimler ve gerekli fırsatlar sağlanmalıdır.
- Okullarda çalıştaylar, aktiviteler ve eyleme yönelik öğrenme faaliyetleri gerçekleştirilmeli ve çocuklarda girişimci ruhun (örneğin mini şirketler oluşturularak) gelişimine imkânlar sunulmadır. Bu faaliyetlerde, ekonomik olarak kendi kendine yetme ve orta vadede istihdam sağlamaya yönelik fırsatlar sağlanmalıdır.
- Nitelikli öğretim becerilerine ve yeterli deneyime sahip girişimcilik danışmanları yetiştirilmelidir.

• Girişimcilik faaliyetlerine toplum liderlerini de dâhil ederek ve öğrenciler için ödüller ortaya koyarak hem okul içinde hem de okul dışında girişimci bir kültür geliştirilmelidir.

İlkokul Düzeyinde (Erken Yaşlarda) Girişimcilik Eğitiminin Önemi

Günümüzde pek az genç iş kurmayı ve yönetmeyi düşünmeye hazırdır. Bu nedenle gençlere kendi işlerini gerçekçi ve çekici bir kariyer seçeneği olarak sunmak gerekmektedir. Hatta çocuklara da çok erken yaşlarda girişimcilik eğitimi vermek gereklidir (Paço & Palinhas, 2011). Kourilsky (1980), okul öncesi eğitimden gelen çocukların % 25'inin, orta öğretim öğrencilerinin yalnızca % 3'ü ile karşılaştırıldığında önemli girişimci özellikleri (risk almayı ve risk altına girmeyi gerekli gördüğünü) gösterdiğini belirtmektedir. Bu nedenle, girişimcilik eğitimi, yalnızca üniversiteler tarafından değil, aynı zamanda orta öğretim ve ilköğretim okulları tarafından da sunulmalıdır. Çocukların erken yaşlarda girişimcilik eğitimi alması, onlara, sıkı çalışma, iyi planlama ve sağlam kapasitelere sahip olma gibi özelliklerle iş dünyasında başarı elde edebilecekleri becerileri aşılama gibi girişimcilik becerilerinin gelişimine katkı sunmaktadır (Paço & Palinhas, 2011). Bu bağlamda ilkokul düzeyinde öğrencilere girişimciliğe yönelik bir farkındalık oluşturup girişimcilik temel bilgi ve becerilerini kazandırmak ileri yaşlarda başarılı girişimciler yetiştirme açısından son derece önemlidir.

İlköğretimde girişimcilik, Avrupa ülkelerinin çoğunda nadiren ulusal eğitim programlarına dâhil edilse de ileri yaşlarda gerçek girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi için temel oluşturacak becerilerin teşvikini öngören uygulamaların olduğu gözlenmektedir (Tsakiridou & Stergiou, 2014). Son yıllarda girişimcilik eğitimine yönelik yapılan çalışmalarda, ilkokul öğrencilerine (erken yaş döneminde) yönelik programların uygulandığı ve bu uygulamaların öğrencilerin girişimcilik becerilerinin gelişmesinde olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir. Nitekim öğrencilerin girişimcilik becerilenini kazanmaları noktasında daha etkili sonuçlara ulaşılması açısından, bu beceriye yönelik programların geliştirilip uygulanması şüphesiz daha yararlı olacaktır. Örneğin, Heilbrunn (2010), Barba-Sánchez & Atienza-Sahuquillo (2016), Huber et al. (2014), Paço & Palinhas (2011) ve Hassi (2016)'nin ilkokul öğrencilerine girişimcilik becerileri kazandırmak amacıyla yaptıkları çalışmalarda da öğrencilere girişimcilik becerilerinin kazandırılması için ilkokul çağının asla erken olmadığı vurgulanmış ve bu çalışmalarda olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Bu noktada girişimcilikle ile ilgili küçük yaş grup öğrencileri için de programların hazırlanıp uygulanması girişimcilik becerilerinin etkin bir şekilde kazandırılmasında önemli ve gereklidir.

Girişimcilik Eğitiminin Amacı

Girişimcilik eğitimleri, girişimcilik sürecinde gerekli olan; öğrencilerin öncelikle kendi fikirlerini gerçekleştirmeye yönelik fırsatları fark edebilmelerini, bağımsız ve işbirliği içerisinde çalışabilmelerini ve kendi iş planlarını yapabilmelerini, bunun yanında daha yaratıcı, fırsat odaklı, ileriye dönük ve yenilikçi olmalarını da teşvik eder. Ayrıca iş/meslek edinme bakımından bir bakış açısı sunarak öğrencilerin ileriki yaşamalarına olumlu katkılar sunar (JA Europe ve Euro Commerce, 2015; Yılmaz, 2014; Lackéus, 2015). Bu bağlamda girişimcilik eğitiminin amacı, temel olarak öğrencilere girişimcilik için gerekli bilgi, tutum ve becerileri kazandırmak, onların girişimsel yeterliliklerinin farkına varmalarını sağlamak ve aynı zamanda öğrencilere girişimciliği cazip bir kariyer seçeneği olarak sunmaktır (Fayolle ve Gailly, 2015; Tsakiridou & Stergiou, 2014). Başka bir ifadeyle, bireyin girişimcilik özelliklerine dair fark edilmemiş özelliklerinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktır (Balaban ve Özdemir, 2008). Nitekim başarılı olmak isteyen girişimcilerin hangi becerilerini nasıl geliştireceğini bilmesi, zayıf ve güçlü yönlerini çok iyi tanıması, zayıf yönlerini giderip güçlü yönlerini geliştirmesini sağlamak da girişimcilik eğitiminin amaçları arasındadır (Güney, 2015).

Güney (2015)'e göre girişimcilik, kısmen bireyin kişilik özellikleriyle, kısmen de eğitim yoluyla elde edilen bir süreçtir. Bu nedenle öğrencilerin girişimci kişilik özelliklerinin ortaya çıkartılmasında girişimcilik eğitimi önemli bir rol oynamaktadır (Korkmaz, 2012). Birçok araştırmada girişimcilik eğitiminin girişimci kişilik özelliklerini artırma yönünde olumlu katkısı olduğu saptanmıştır. Girişimcilik eğitimi öğrencilerin girişimci olma ve olmama kararlarını etkilemekte ve öğrencilerin girişimciliği bir kariyer fırsatı olarak görmelerini sağlamaktadır. Ayrıca okullarda veya eğitim kurumlarında öğrencilere girişimcilik eğitimi sayesinde "başarı ihtiyacı, kontrol odağı, risk alma eğilimi, belirsizliğe karşı tolerans, kendine güven ve yenilikçilik" gibi girişimci kişilik özellikleri kazandırılmaktadır. Bu yönde bir eğitim, öğrencilerde var olan girişimcilik potansiyelinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Korkmaz, 2012). Nitekim öğrencilerin girişimcilik alanı için

gerekli bilgi ve becerilere yönelik eğitim alması, kendini tanıması, eksik olduğu yönlerini tamamlaması, iyi olan yönlerini geliştirmesi gibi avantajlar da sağlamaktadır.

Girişimcilik eğitiminin genel ticari ve ekonomik araştırmalarla karıştırılmaması gerekir. Çünkü girişimcilik eğitimi, yaratıcılık, inovasyon ve kendini geliştirmeye (kendi hesabına çalışmayı) teşvik ederek bağımsız girişimci olup olmamasına bakılmaksızın, öğrencilere daha sonra iş hayatında ihtiyaç duyulan tutum, beceri ve bilgileri öğretmek amacıyla gerçekleştirilir. Girişimcilik programları, öğrenciye yaratıcı düşünme, etkin bir problem çözücü olma, iletişim kurma ve liderlik etme araçlarını sunarak bu amaçları gerçekleştirmek için uygulanır. Genel olarak her seviyede girişimcilik eğitiminin üç ana hedefi vardır (Ernest, Matthew & Samuel, 2015):

1. Öğrencilerin bir kariyer seçeneği olarak girişimciliğe yönelik bilinçlerini artırmak,
2. Girişimcilikle alakalı, yaratıcılık, risk alma ve sorumluluk gibi kişisel özelliklerin geliştirilmesini sağlamak,
3. Yeni bir iş kurmak ve bir işi başlatmak için ihtiyaç duyulan teknik ve işletme becerilerini kazandırmak.

Girişimcilik eğitimi, Pfeifer, Oberman–Peterka & Jeger (2008) tarafından aşağıda verilen bir dizi hedefi olan karmaşık bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu hedefler şu şekildedir:

1. Bireylere girişimcilikte, yaratıcılık/yenilik yapma, yönetme, büyüme ve gelişme konularında gerekli olan bilgileri öğretmek,
2. Girişimcilik konusunda daha fazla farkındalık oluşturmak,
3. Bireylerin girişimci davranma konusunda becerilerini ve yeteneklerini geliştirmek.

Üçüncü hedef, eğitim sürecinde erken dönemlere (ilk ve orta öğretim) yönelik iken, birinci ve ikinci hedef orta öğretim sonrasına yönelik olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa Komisyonu (2002)'nun ilköğretimde girişimcilik eğitim ve öğretimiyle ilgili hazırladığı raporda şunlar belirtilmektedir: Farklı eğitim seviyeleri incelendiğinde, her birinin girişimcilik programlarında farklı hedefleri vardır. İlköğretim okullarında, girişimcilik eğitiminde, öğrencilerin girişimciliğe yönelik kişisel özelliklerinin ve becerilerinin geliştirilmesine, ayrıca serbest meslek ve girişimci kariyerinin farkında olmalarına odaklanılmalıdır. Buradaki amaç, girişimci bir tutum geliştirilmesine katkıda bulunacak yaratıcılık, girişim ruhu ve bağımsızlık gibi kişisel niteliklerin geliştirilmesini teşvik etmektir. Ayrıca, bu öğretim öğrencilerin iş dünyasıyla ilgili erken bir bilgi edinmelerini sağlayacak ve toplumdaki girişimcilerin oynadığı rolü anlamalarına yardımcı olacaktır. Bu amaç için "proje çalışması, oyun yoluyla öğrenme, basit vakaların sunumu ve yerel işletmelerin ziyaretleri" gibi faaliyetler gerçekleştirilebileceği önerilmektedir.

Girişimcilik Eğitiminde Kazandırılacak Bilgi, Beceri ve Tutumlar

Girişimciliğin geniş bir alana sahip olması sebebiyle girişimcilikte kapsamlı bir içerik vardır ve kişiye zor görevler, birçok sorumluluklar yüklemektedir. Girişimcilik eğitimi; kısmi bir tekdüzeliğin yanında, önemli ölçüde amaçlar konusunda çeşitlilik, felsefi bakış, içerik, pedagojik formasyon ve çıktılar içerir (Çetinkaya Bozkurt, 2011). Bu nedenle geniş bir konu alanına sahip olan girişimcilik eğitimlerinde araştırmacılar ya da eğitimciler öğrencilere en uygun olan bilgi, beceri ve tutumları (içeriği) seçmelidir. Bu bağlamda literatürde girişimcilik eğitimlerinde içerik ne olmalıdır, nasıl organize edilmelidir sorularının cevaplarını bulmak mümkündür; ancak çeşitlilik göstermektedir. Örneğin McIntyre & Roche, (1999) girişimcilik eğitimlerinin, "fırsatları tanımak için gerekli olan bilgi ve becerilerin kazandırılarak risk alıp yeni iş kurmalarını sağlamanın yanı sıra iş planlaması, sermaye geliştirme, pazarlama ve nakit akış analizi gibi iş yönetimi süreçleri, satış, kâr, büyüme ve çalışanların seçimi için gerekli olan bilgileri" içerdiğini belirtmektedir (Akt: Özdemir vd. 2016). Jusoh vd. (2011) tarafından, girişimcilik eğitiminde gerekli eğitim ihtiyaçlarını analizine ilişkin olarak yapılan çalışmada, girişimcilerin yaptıkları işlerinde başarılı olabilmesi için iş yeterlikleri (bilgi ve beceriler) araştırılmış ve girişimcilerin, "yaratıcılık ve yenilikçilik, işletme finansmanı kaynakları, muhasebe becerileri, finansal yönetim" gibi konuların öğrenmelerinin gerekli olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında girişimcilik eğitimlerinde,

girişimci adaylarına (ileri yaş düzeyi) öğretilmesi gereken konular temel anlamda iki ana başlık ve onun alt başlıklarını oluşturan konular şu şekilde ifade edilmektedir (Tekin, 2016):

1. İşletme ve Küçük İşletme Yönetimi (İşletmecilik, Girişimcilik, Yönetim, Tanıtım, İletişim, Muhasebe, Müşteri ilişkileri, Kredi, Üretim yönetimi, Finansman, Satış, Personel, Temel ekonomi, Pazarlama, Planlama, Kalite kontrol)
2. İşyeri Açma Bilgileri (Yasal işlemler, Vergiler, Teşvikler, Muhasebe bilgileri, Küçük işletmelerin sorunları, Danışmanlık, İş geliştirme hizmetleri)

Girişimcilik eğitimlerinde öğretilmesi gereken konularla birlikte özellikle erken yaş düzeyi öğrencilerin bazı becerileri ya da özellikleri de geliştirilmektedir. Bu noktada "sosyal ilişkiler, iş becerileri, bağımsızlık, başarı motivasyonu, iç kontrol odağı ve akademik uzmanlık (ekonomik ve yönetimsel alanlarda)" gibi çeşitli kişilik ve demografik özelliklerin girişimcilik eğitimlerinde öğretilmesinin etkili olacağı belirtilmektedir (Luca, Cazan & Tomulescu, 2012). Ayrıca girişimcilik eğitimleriyle, "kararlılık, başarma arzusu, hedeflere ve fırsatlara odaklanma, ilk adımı atabilme ve sorumluluk, iç kontrol odaklılık" gibi başarılı girişimcilere özgü bazı beceriler de kazandırılmaktadır (Arıkan, 2002). Güney (2015) girişimcilik eğitimleriyle girişimci adaylarına ya da öğrencilere aşağıdaki becerilerin öğretilebileceğini belirtilmektedir:

- Kararlılık
- Başarma arzusu
- Hedeflere ve fırsatlara odaklanma
- İlk adımı atabilme ve sorumluluk bilinci
- Problem çözme
- Geri besleme
- İç-kontrol odaklı olma
- Stres ve belirsizlik karşısında toleranslı olmak
- Makul derecede risk almak
- Doğruluk ve güvenirlilik
- Başarısızlıktan ders almak
- Ekip çalışması yapabilmek

Girişimcilerin risk alarak yaşamlarını sürdürme özelliği, diğer insanlardan ayrılan en önemli farklılıklarıdır. Bir işte veya projede risk alarak başarıya ulaşmak belirli becerilere sahip olmayı gerektirmektedir. Başka bir deyişle girişimcilik, bazı özellikleri gerektirdiği gibi bazı becerileri de gerekli kılmaktadır. Hisric ve Peters (1973) bu becerileri kişisel, yönetsel ve teknik beceriler olmak üzere üç grupta ele almaktadır. Bu beceriler ve alt becerileri aşağıdaki Tablo 1'de gruplandırılmıştır (Akt: Güney, 2015).

Tablo 1. Girişimcilik Becerileri

1.Teknik Beceriler	2.Yönetim Becerileri	3.Kişisel Girişimsel Becerileri
Yenilikçi olma Değişime uyum sağlama(Esneklik) Hırs ve Kararlılık Disiplinli olma Hataları kabul etme ve iyimserlik Planlama Hedef oluşturma	Etkili karar verebilme Etkili insan ilişkileri kurabilme Etkili bir yönetim modeli sergileyebilme Mali konularda yeterlilik Risk alma, sonuçlara katlanabilme ve kabullenme Pazarlık ve müzakereci olma Motivasyon, koordinasyon ve organizasyon sağlama	Yazı ve raporlama Tekniklerini bilme Mesleki yeterlilik ve Teknik donanıma sahip olma Bilişim sistemlerini yönetme Etkili iletişim kurabilme Etkili sosyal ilişkileri geliştirebilme Takım kurma ve yönetme

Yukarıda belirtilen girişimciliğe ait konular ve beceriler, girişimci adayı olma seviyesindeki bireylere yönelik olup çeşitlilik göstermektedir. Ancak bu becerilerden; "yenilikçi olma, hırs ve kararlılık, disiplinli olma, hataları kabul etme, planlama, hedef oluşturma, karar verme, etkili insan ilişkileri kurabilme, motivasyon sağlama, etkili iletişim kurabilme, takım kurma ve yönetme" gibi beceriler ilkokul öğrencilerine kazandırılabilir.

İlkokul Öğrencilerine Kazandırılabilecek Bilgi, Beceri ve Tutumlar

Literatürde ilkokul düzeyindeki öğrenciler için uygulanacak eğitimlerde, girişimcilikle ilgili gerekli bilgi ve becerilerin henüz netlik kazanmamıştır. Bu nedenle ileri yaşlardaki öğrenciler için öğretilmesi gerekli içerikle ilgili çalışmalardan yola çıkarak şu konuların erken yaşlardaki öğrencilere öğretilebileceği söylenebilir: "Girişimcilik, girişimcilik süreci, iş kurma, iş planı, proje/iş için gerekli kaynakları temin etme, üretim, yenilik, satış, temel muhasebe, maliyet, gelir gider hesapları, kar, zarar, pazarlama, tanıtım, reklam". İlkokul düzeyinde yaygın olarak yapılan araştırmalarda, girişimcilik eğitimlerinde etkinlik ağırlıklı uygulamalarla birlikte genellikle "girişimcilikle ilgili temel kavramlar, girişimcilik süreci, girişimcilerin hayatları, girişimcilerin özellikleri, yeni ürün tasarlama ve geliştirme, satış, pazarlama, reklam ve tanıtım" gibi konuların öğretildiği görülmektedir.

İlköğretim düzeyinde girişimcilik becerilerinin kazandırılması amacıyla yapılan bazı çalışmalarda öğretilen konular aşağıda verilmiştir:

Uğur (2015)'un girişimcilik eğitiminin ilköğretim programlarına konulmasına ilişkin yaptığı çalışmada, "Geleceği Planlama, Değer Yaratımı ve Girişimcilik, Bir Fikir-Bir Hikâye, Planlama, Pazar Araştırması ve Pazarlama Planı, Üretim ve Yönetim Planı ve Finansal Plan**"** üniteleri oluşturularak girişimcilik programı modeli önerilmiştir. Bu program kapsamında her ünite için örnek etkinlikler, öğretim yöntem ve teknikleri sunulmuştur.

Deveci, Zengin ve Çepni (2015), ortaokul öğrencilerinde girişimcilik, girişimci özellikler, girişimci bireyler ve yenilikçi fikirler hakkında farkındalık yaratmak amacıyla "Girişimcilik ile İlgili Temel Kavramlar, Girişimci Bireylerin Özellikleri, Yetişkin ve Genç Girişimci Bireyleri Tanıma ve Günlük Hayatta Uygulanabilir Yenilikçi Fikirler Geliştirme" konularını içeren eğitim modülleri geliştirmiş ve uygulamıştır. Bu süreçte öğrencilerin fırsatları görme, yenilikçi olma, takım halinde çalışma, bağımsız hareket edebilme, etkili iletişim kurma, yaratıcı düşünme, değişime uyum sağlama, kendine güven gibi beceriler dikkate alınmıştır. Her bir modül sonrası öğrenciler tarafından oluşturulan araştırma ödevlerin/ürünlerin hem grup hem de bireysel olarak ise poster şeklinde sunmaları sağlanmıştır.

Tarhan (2018), ortaokul öğrencilerine girişimcilik becerileri kazandırmak amacıyla etkinliklere dayalı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Geliştirilen etkinlikler, "İş Fikri, Finansman, Ürün ve Üretim, Tanıtım ve Pazarlama ve Yatırım" olmak üzere beş tema (konu) içerisinde uygulanmıştır. Her bir tema için gerekli bilgi, beceri ve değerler belirlenmiş, etkinlikler örnek bir konu üzerinden uygulanmıştır.

Sirelkhatim & Gangi (2015)'ın Katar'da yaptığı çalışmada, bir girişimcilik öğretim programının içeriği ve girişimcilik öğretme yöntemleri açısından ortak ve en iyi uygulamaların ayrıntılı bir haritasını sunmak ve bunun girişimci öğrenme alanının önerdiği uygulamalarla ilişkilerini araştırmak amaçlanmıştır. Çalışmada, sistematik literatür taraması yapılarak girişimcilik öğrenme (32) ve girişimcilik eğitimi (97) ile ilgili 129 bilimsel çalışma incelenmiştir. Araştırma sonunda şunlara ulaşılmıştır: incelenen araştırmalarda en çok ele alınan içerik konusu iş planıdır. Ayrıca genel olarak pazarlama ve finansal yönetim gibi geleneksel yönetim ile ilgili konuların yanı sıra küçük işletme yönetimi, ağ kurma, ürün geliştirme, fırsatları tanıma, maliyet, satış, danışmanlık gibi konulardan da bahsedilmektedir. Öğretim yöntemi olarak benzetim, vaka çalışması, konuk konuşmacı, takım oluşturma, rol oynama ve fikir üretme gibi etkinlikler olarak öne çıkmıştır Ayrıca girişimci nitelikler; girişimci kişilik özellikleri; ekonomik başarı; insanların girişimcilik düşünceleri ve farkındalıkları gibi konular da görülmüştür. Çalışmalarda öğretim, çoğunlukla öğrencinin pasif olduğu, öğretmen merkezli en çok kullanılan öğretim yöntemleri kullanılmış, konuk konuşmacı, vaka analizi ve genellikle ders kitaplarından yararlanılmıştır. Girişimcilik için öğretim teması için programın içeriği, öğrencileri bir işletmenin çalışma mekanizmaları hakkında eğitmeyi amaçlayan becerilere dayalı yaklaşımlar benimsenmektedir. İçerikte, fikir üretmek, ekip oluşturma, iş planlaması, yaratıcılık, yenilik, ilham, fırsat tanıma, satış, ağ, girişimciliğin öngörülemez ve şarta bağlı doğası, değişime uyum ve başarısızlık konularının yer aldığı görülmüştür. Ayrıca "yaparak öğrenme" kavramı ve deneyimsel öğretim yöntemleri ile ilgili artan bir tartışma gözlenmektedir.

İlköğretim seviyesinde olan öğrencilere uygulanan girişimcilik eğitimlerinde, temel girişimcilik bilgisinin yanı sıra daha çok becerilerin kazandırılmasına yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Bu da doğal olarak teorik bilgiden çok uygulamayı gerektirmektedir. Beceri, "kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma, bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği" veya "elinden iş gelme durumu, bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2002). Bir beceri birden

çok bilginin birleşiminden oluşan yeni bir yapıdır ve bu bilgilerin kullanılmasını içerir (Hotaman, 2008). Beceri; bilgi, uygulama (eyleme geçme) ve iş yapma bileşenlerinden oluşmaktadır. Bir becerinin geliştirilmesi veya kazandırılması için "bilmek, eyleme geçmek ve işi yapmak" gerekmektedir (Güneş, 2007). Başka bir ifadeyle beceri, bilgi gerektiren ve performans içeren bir kavramdır ve öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazandırılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması hedeflenen kabiliyetleri (yetenekleri) kapsamaktadır (Gömleksiz ve Kan, 2009). Kısacası beceri, temelinde bilgi gerektiren ve performans içeren bir süreçtir. Becerilerin birey tarafından kazanılmasının yanında, o becerinin karşılaşılan farklı durumlara uygun olarak gerçekleştirilebilmesi gerekmektedir.

Becerilerin özümsenerek farklı durumlara uygun, özgün davranışların gerçekleştirilebilmesi ise yetenek olarak ifade edilmektedir. Yetenekler; bilişsel özellikleri kapsayan, duyuşsal yanları (güdü, ilgi, merak ve tutum) ağır basan ve devinimsel yanları olan özellikleri de içeren üst düzey zihinsel süreçlerdir. Yetenek ile beceri arasındaki temel fark şu şekilde açıklanabilir; beceri, daha çok bilgi düzeyinde öğrenilenlere bağlıdır ve onların uygulanmasıdır. Yetenek ise bilgi ve becerinin özümsenip, öğrenilen bilgiyle doğrudan bağlantısı olmaksızın daha öz, yaratıcı eylemlerin yapılabilmesidir (Kutlu, 2006: 18). Bu bağlamda bir bireyin bir eğitim süreci sonunda bir beceriyi kazanabilmesi için öncelikle o beceri ile ilgili temel bilgileri edinmesi, çeşitli uygulamalar yapması, tecrübe kazanması, öğrendiklerini yaşama aktarması ve hayatta karşılaşabileceği farklı durumlara uygun özgün davranışlar gerçekleştirebilecek yeteneğe sahip olması gerekmektedir. Ayrıca ilköğretim düzeyindeki öğrencilere, girişimciliğe ilişkin temel bilgilerle beraber, girişimciliğin kapsadığı temel becerileri de kazandırılması ve bu becerilerin yeteneğe dönüştürme fırsatlarının sunulması gerekmektedir.

Türkiye'de ilköğretim düzeyinde girişimcilik becerileri, MEB 2005 öğretim programlarında "sosyal ilişkilerde, iletişimde, iş dünyasında ve benzeri alanlarda gerekli ve etkili davranışları uygun bir şekilde ve zamanda ortaya koymak veya talep görebilecek bir ürünü veya hizmeti daha iyi üretebilmek ya da pazarlayabilmek amacıyla yeni bir sistem kurmak için gerekli olan beceriler" olarak belirtilmiştir. Girişimcilik ise; "empati kurma, insan ilişkilerine uyumlu davranışları gösterebilme, plan yapma, planlarını uygulayabilme, risk alma, herhangi bir alanda ihtiyaç duyabilecek bir ürünün gerekliliğini sezme, ürünü planlama, üretme, pazar araştırması yapma ve pazarlayabilme gibi alt becerilerden oluşan temel bir beceri alanı" olarak tanımlanmıştır (Keskin, 2013). MEB, 2018 öğretim programlarında ise girişimcilik becerileri, "inisiyatif alma" kavramı ile birlikte ifade edilerek kazandırılması amaçlanan yetkinlik olarak ele alınmış, "bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisi" olarak açıklanmıştır. Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerdiği belirtilmiştir. Bu yetkinliğin, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklediği; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil ettiği, ettik değerlerin farkında olma ve iyi yönetişimi desteklemeyi de kapsadığı belirtilmiştir. Bu tanımlardan yola çıkarak girişimcilerin farklı özelliklerini görmek mümkündür. Bu beceriler, birbirileriyle ilişkili olup bir girişimcinin performansı bu becerilerin birleşimine bağlıdır (Güney, 2015). Bu anlamda bu konuda verilen eğitimler girişimciliğin kapsadığı becerileri öğrencilere kazandırmak amacıyla uygulanmalı, öğrencilere, kendi özelliklerini görmelerini sağlamakla beraber, zayıf yönlerini giderme ve güçlü yönlerini geliştirme fırsatı sunmalıdır.

Bartulović & Novosel (2014)'in Hırvatistan'da, ilköğretim öğrencilerinin girişimcilik yetkinliklerini geliştirmek amacıyla hazırladığı ve uyguladığı girişimcilik öğretim programında öğrencilere aşağıdaki bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılmaya çalışılmıştır:

Girişimcilik Bilgisi:

- Öğrencilerin; temel düzeyde ekonomik kavramları anlamalarını sağlama. Bu kavramlar şunlardır: hammadde, fiyatlar, üretim, reklam, logo, slogan, şirketler sektörü, kar, kazanç, yatırım.
- Pazarların/piyasanın işleyişini anlama (ürünü geliştirip pazarlama ve satış süreci)
- Elde edilen gelir ve giderlerin ürün-fiyat hesaplamasını yorumlayabilme
- Kârı yorumlama (Nasıl kar elde edilir, kar için neler yapılmalıdır?)
- Reklamcılığın önemini yorumlama
- İş kıyafeti kurallarını ve iş dünyasındaki önemini yorumlama
- Ürünlerin maliyetini ve katma değer vergisini hesaplama

- Yabancı dilde tasarım sunumu yapabilme
- Bir web raporu ve fotoğrafı hazırlama

Girişimcilik Becerileri:

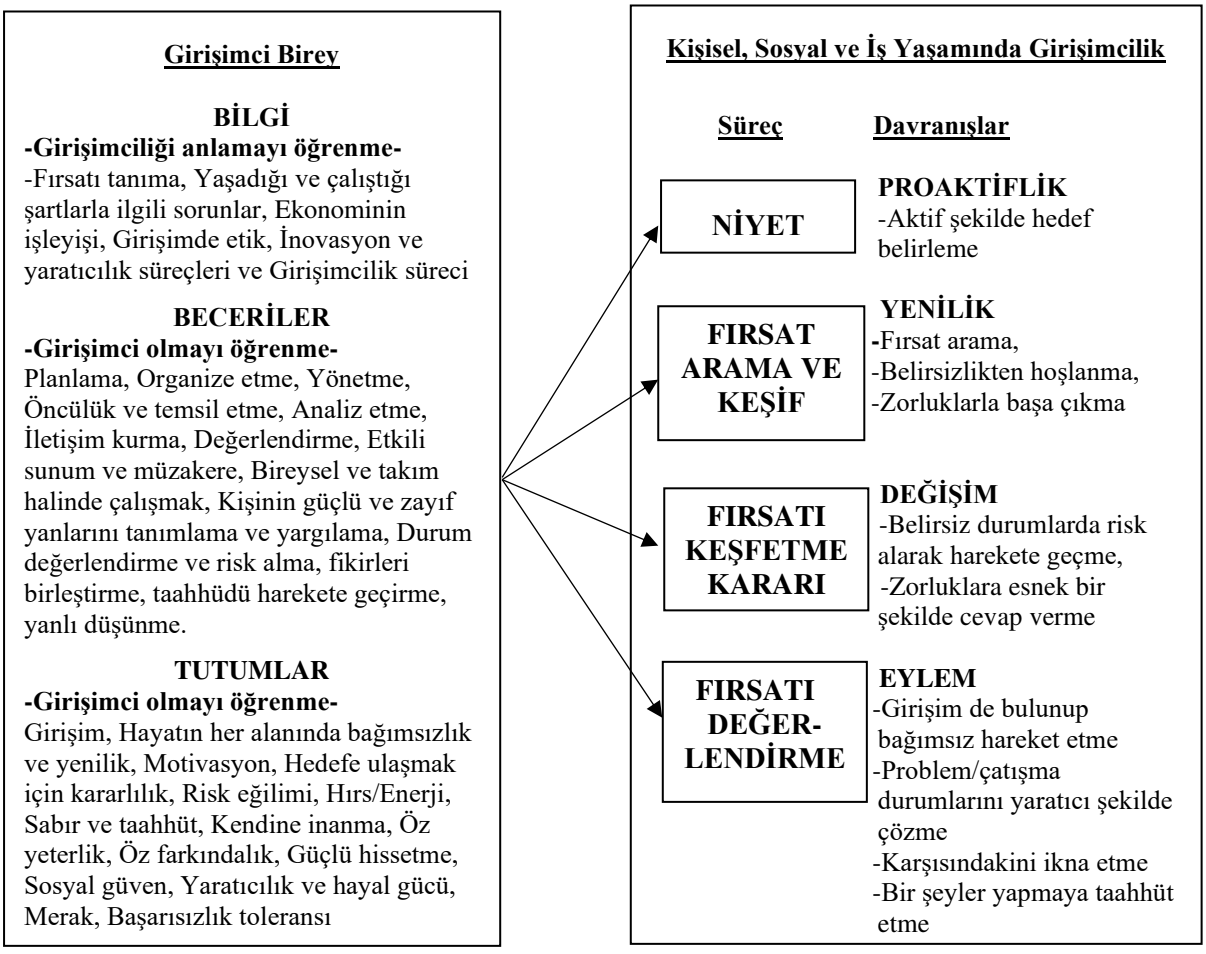
- Öğrencilerin; ürünlerini halka açık bir şekilde hazırlayıp ve sunabilmeleri
- Fikir çeşitliliğini dikkate alarak ekip/takım içinde iletişim kurma
- Aktif öğrenme biçimi olarak girişimci projeler gerçekleştirme

Girişimcilik Tutumları:

- Öğrencilerin; girişimciliğe karşı olumlu bir tutum geliştirmesini sağlama
- Ana dile karşı olumlu bir tutum geliştirme
- Topluluk önünde konuşma korkusunun üstesinden gelme
- Kendi kendine girişkenlik tecrübesi kazanma, farklı durumlara adapte olabilme

Avrupa'da ilköğretimde uygulanan girişimcilik eğitimlerinde öğrencilere kazandırılacak tutumların: kendine güven ve girişimcilik duygusunu; becerilerin: yaratıcılık, planlama, finansal okuryazarlık, kaynak yönetimi, belirsizlik/risk yönetimi, takım çalışmasını, bilginin ise fırsatları nasıl değerlendireceğini bilme, toplumdaki girişimcilerin rolünü anlama ve girişimsel kariyer seçeneklerinin farkında olma gibi hedefleri kapsadığı belirtilmektedir (Eurydice, 2016). Girişimcilik eğitimlerinde odak noktası doğal olarak farklı eğitim seviyelerinde farklılık göstermektedir. Ancak girişimcilik öğretiminde, küçük yaş veya büyük yaştaki öğrencilerin zihinsel gelişimleri, tutumları, becerileri ve kariyer istekleri gibi boyutları ele almak önemlidir. Bu bağlamda girişimcilik eğitiminin; girişimcilik süreci, bilgi, beceri, tutum ve davranış boyutlarına yönelik Avrupa'da ASTEE (Girişimcilik Eğitiminde Değerlendirme Araçları ve Göstergeleri) projesi kapsamında bir çerçeve oluşturulmuştur (ASTEE Proje Konsorsiyumu, 2014). Bu boyutlar genel olarak şu şekilde ele alınmıştır:

Şekil 1. Girişimcilik Eğitiminin Boyutları

Kaynak: ASTEE Projesi Konsorsiyumu (2014).

Girişimcilik eğitim programlarının temel rolü öğrencilerin girişimciliğe ilişkin farkındalığını artırmak, girişimciliği bir kariyer seçeneği olarak vurgulamak, girişimciliğe karşı olumlu tutumlar geliştirmek, girişimcilik bilgi ve becerilerini artırmaktır (ASTEE Proje Konsorsiyumu, 2014). Erken yaştaki öğrencilere yönelik uygulanan girişimcilik eğitimleriyle ilgili araştırmalarda, girişimcilikle ilgili gerekli bilgilerin (temel kavramların ve konuların) yanı sıra daha çok temel girişimcilik becerilerinin veya yeteneklerinin geliştirilmesine odaklanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda girişimcilik eğitimlerinde, bir kişinin hayatındaki fırsatları görebilme yeteneğinin, yeni fikirler üretme ve fırsatları takip etme, gerekli kaynakları bulma, yeni bir firma kurma ve işletme yeteneğinin, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılabileceği önerilmektedir (Ataseven, 2016). Ortaokul seviyesindeki öğrencilere yönelik gerçekleştirilen girişimcilik eğitimlerinde; uyum yeteneği, rekabet edebilme, kendine güvenme, disiplinli olma, azimli olma, yenilikçi olma ve risk alma gibi özelliklere odaklanılması gerektiği vurgulanmaktadır (California Department of Education, 2013, akt: Deveci, Zengin, Çepni, 2015). Bunun yanında literatürde en fazla vurgulanan girişimcilerin sahip olduğu becerilerin/özelliklerin; risk alma, yenilikçi olma, yaratıcı olma, fırsatları görme değişime uyum sağlama, kendine güven ve belirsizliğe karşı tolerans olma, kararlı olma, başarma arzusu olma vb. özellikler olduğu belirtilmektedir (Deveci, 2016).

Girişimcilik eğitiminin amacı içeriği ve uygulamaları eğitimin uygulanacağı örneklem grubunun düzeyine ya da ihtiyacına göre farklılık gösterebilir. Ancak temel olarak girişimcilik eğitimi, öğrencilerin var olan girişimcilik potansiyellerini ortaya çıkararak girişimcilik sürecinde gerekli olan bilgi, tutum ve davranışları kazandırmaya yönelik uygulamaları kapsamalıdır. Girişimciliğin temel odağı olan değer oluşturma sürecini, bu sürecin gereklerini, atılması gereken adımları ve temel becerileri kazandırmaya yönelik uygulamaları içermelidir. Nitekim girişimcilik eğitiminden beklenen de budur.

Girişimcilik Öğretim Süreci ve Öğretim Ortamı

Eğitim sürecinde öğrencilere istendik davranışlar kazandırmak, etkili bir öğretimin uygulanması ve uygun öğrenme ortamlarının oluşturulmasıyla mümkündür. Öğretim sürecinde öğrencilerin hedeflenen kazanımlara ulaşmasında, çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanması, uygun öğrenme ortamının sağlanması, gerekli materyallerin kullanılması ve etkili bir öğretimin sağlanması gibi birçok unsur etki etmektedir. Bu bakımdan girişimcilik becerilerinin öğrencilere en etkili şekilde kazandırılması için bu unsurların dikkate alınması, daha başarılı sonuçlara ulaşabilmek açısından gereklidir. Nitekim girişimcilik eğitiminde başarılı sonuçlara ulaşılabilmesinin, uygun eğitim yöntem ve tekniklerinin seçilmesine ve uygulanmasına bağlıdır (Curth, 2011).

Literatürde girişimcilik eğitimi uygulamalarında, öğrenci merkezli etkinliklerle öğrencilerin süreçte aktif olmasını, sorumluluk almasını sağlamak, öğrenme durumlarını esnek ve etkileşimli şekilde gerçekleştirmek ve bilginin çok boyutlu bir şekilde geliştirilmesini sağlamak gerektiği belirtilmektedir (Gibb; 2005; Seikkula-Leino, 2011; Çelik, Gürpınar, Başer & Erdoğan, 2015; Polat, Koçak, Çermik, Meral & Boztaş, 2015; Deveci ve Seikkula Leino, 2016). Bunun yanında girişimcilik eğitimlerinde öğretim sürecinin çeşitli öğretim modeli, yöntem ve tekniği ile zenginleştirilmesinin de önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda uygulanabilecek öğretim modeli, yöntemi, teknikleri ve etkinlikler ile ilgili ulaşılan çalışmalar şu şekildedir:

Tablo 2. Girişimcilik Eğitiminde Uygulanabilecek Öğretim Modeli, Yöntemi ve Teknikleri ve Etkinlikler

Yazar, Yayın Yılı	**Girişimcilik Eğitiminde Etkili Olan Öğretim Modeli, Yöntemi ve Teknikleri ve Etkinlikler**
Gibb, (2005)	Öğrencinin öğretim sürecinde aktif olduğu öğretim yöntem ve teknikler
Vaidya, (2007)	Probleme dayalı öğrenme
Pfeifer, Oberman–Peterka & Jeger, (2008)	Vaka incelemesi, iş yeri/çalışma ziyaretleri, konuk konuşmacılar, proje çalışmaları, iş planlarına ilişkin yarışmalar ve yenilikçi öğretim yöntemleri
Ruskovaara, Pihkala, Rytkölä & Seikkula-Leino, (2010)	Yaparak ve yaşayarak öğrenme, probleme dayalı öğrenme, grup çalışması, akran öğrenme, girişimci hikâyeleri ve tartışma yöntemleri
Begović, Stanković, Tkalec, (2009)	Bireysel konulara yerleştirerek, ek dersler/kurslar uygulayarak (üstün zekâlı öğrenciler için düzenlenerek), ders dışı faaliyetler düzenleyerek (örneğin öğrenci kooperatifi içinde) ve okul projeleri uygulayarak

Seikkula-Leino, (2011)	Öğrencilerin etkileşimli öğrenmelerini ve yansımalarını teşvik eden aktiviteler: İşbirlikli öğrenme, probleme dayalı öğrenme, grup ve akran çalışması, proje çalışması, takım çalışması, yaparak öğrenme, drama ve öğrenme günlükleri (Bilgi bir araya getirilir ve hatalar öğrenme sürecinin bir parçası olarak kabul edilir)
Bacanak, (2013)	Öğrenci merkezli öğretim yöntem ve teknikleri: deney, soru-cevap, kubaşık öğrenme, oyun, beyin fırtınası, buluş, canlandırma, drama, görüşme ve münazara vb.
Suryanti , (2013)	Probleme dayalı öğrenme
Moberg, (2014)	Çeşitli öğretim stratejileri ve aktif temelli öğretim yöntemleri
Seikkula-Leino, Satuvuori, Ruskovaara & Hannula, (2015)	Probleme dayalı öğrenme
Çelik, Gürpınar, Başer & Erdoğan, (2015)	Öğrencinin aktif olabileceği yöntem ve teknikler: 5E/7E öğretim modeli, beyin fırtınası, proje yöntemi, tartışma, deney, buluş yolu, drama ve 6 şapka.
Polat, Koçak, Çermik, Meral & Boztaş, (2015)	Öğrencilerin sorumluluk alabileceği etkinlikler: Projeler, özgüven geliştirici uygulamamalar ve bu konuda bilgi sahibi insanlarla seminer, panel.
Paiva ve Tadeu, (2015)	Problem dayalı öğrenme
Uğur, (2015)	Yaratıcı düşünme, beyin fırtınası, rol oynama, eleştirel düşünme, veri toplama ve analiz etme, tartışma, probleme dayalı öğrenme, altı şapkalı öğretim, kartopu, yaratıcı drama, akvaryum, soru cevap, işbirlikli öğrenme, zıt panel, kavram haritaları, istasyon, girişimcilik projeleri ve etkinlikler, bireysel ya da grup çalışmaları.
Deveci ve Seikkula Leino, (2016)	Öğrenci merkezli ve işbirliğine dayalı etkinlikler
Deveci, (2016)	Proje geliştirme
Selanik Ay ve Acar (2016)	Drama, grup çalışması, kendilerini ifade etme, uzman kişileri sınıfa davet etme, gezi, kurum ziyareti, araştırma ödevleri ve röportajlar
Rossano, Meerman, Kesting & Baaken, (2016)	Probleme dayalı öğrenme
Tekin, (2016)	Seminer, girişimci kimliği, workshop, düz anlatım, tartışma, soru-cevap, etkileşimli öğrenme, beyin fırtınası, bireysel öğretim, problem çözme, örnek olay çözümlemesi, gösterim, panel, çarpıcı düşünme teknikleri
Shahiwala, (2017)	Proje tabanlı öğretim
Tarhan, (2018)	Yöntemler: Sunum, gözlem, örnek olay ve proje. teknikler: tasarım (ürün, reklam, afiş, broşür, logo, ürün paketi, personel kartı vb.), oyun, girişimci, konferansları, senaryo yazımı (iş senaryosu), röportaj (girişimci, müşteri vb.), anket, film izleme, fütürist düşünme, girişimci hikâyeleri, iş simülasyonu, kelime tamamlama, tanıtım kampanyası, girişimcilik fuarı, ünlü girişimci sözleri.
Özen, (2018)	Farklılaştırılmış öğretim (girişler noktası, istasyon, merkezler, ajanda ve kademelendirilmiş öğretim tekniği)
Göktaş ve Parmaksız, (2019)	Oyun tabanlı projeler

Tablo 3'te yer alan araştırmalarda, girişimcilik eğitimlerinde girişimcilik bilgi ve becerilerinin kazandırılmasında öğrencinin öğretim sürecinde aktif olmasını sağlayan öğretim yöntem ve tekniklerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

İlkokul Öğrencilerinin Girişimcilik Eğitimlerinde Uygulanabilecek Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Tablo 3'te verilen çalışmalardan yola çıkarak ilkokul düzeyindeki öğrencilerin girişimcilik eğitimlerinde özellikle proje yöntemi, probleme dayalı öğrenme, drama, oyunla öğretim gibi öğrencinin öğretim sürecinde

aktif olduğu yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlayacak öğretim yöntemlerin kullanılması önerilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin nitelikli ve donanımlı bireyler olarak yetiştirilmesi, eğitimin en önemli amaçlarından olduğu göz önüne alındığında, etkili öğretim ortamları oluşturularak, farklı yöntem ve teknikleri ve gerekli öğretim materyalleri işe koşularak girişimcilik becerilerinin etkili bir şekilde kazandırılabilmektedir.

Girişimcilik eğitimi ile girişimcilik faaliyetleri arasındaki pozitif ilişki vardır. Bu ilişki, girişimciliğin gelişiminde önemli bir etkisi olan girişimcilik eğitiminin incelenmesi, yaygınlaştırılması ve kişilerin girişimcilik özelliklerinin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kahya, 2016). Bu noktada girişimcilik tutum ve davranışlarının öğrencilere kazandırılması, etkili öğretim süreçleri ve öğrenme ortamlarıyla mümkündür (Uğur, 2015). Bu bağlamda girişimcilik eğitimi sürecinde oluşturulan öğrenme ortamının öncelikle ilham verici, sosyal, demokratik, işbirlikli, motive edici ve olumsuz rekabetten uzak olması gerektiği; bunun yanında öğrencilerin yeni bir iş fikri, yeni bir ürün ya da hizmet geliştirebileceği öğrenme ortamlarının sağlanması gerektiği ifade edilmektedir (Deveci, 2016).

İlkokul Düzeyinde (Erken Yaşlarda) Girişimcilik Becerileri Geliştirmeye Yönelik Yapılan Bazı Çalışmalar

Yurt içinde ilkokul düzeyinde girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalı çalışmalar yok denecek kadar azdır. Ancak yurt dışında gerçekleştirilen bazı çalışmalara ulaşılmıştır. Bu çalışmaların bu konuda uygulanacak yeni çalışmalarda örnek oluşturabileceği düşünülmektedir.

Vaidya (2007)'nın Hindistan'da yaptığı çalışmada, 11-14 yaş grubu ilköğretim öğrencilerinin girişimcilik becerilerini geliştirmek amacıyla sistematik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla girişimcilik ile ilgili aktivitelere dayalı modüller geliştirilmiş ve sosyal bilgiler öğretmenleri ile probleme dayalı öğrenme aktiviteleri uygulanmıştır. Eylem araştırması olarak gerçekleştirilen araştırmada veriler, öğrencilere sorular sorularak kaydedilmiş ve analiz edilerek değerlendirilmiştir. Çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Karmaşık bir olgu olan girişimcilik becerileri programlara entegre bir şekilde ilköğretim düzeyinde kazandırılabilmektedir. Girişimci değerler sadece ekonomik faaliyetlerle değil, sosyal bir ortamda da geliştirilebilmektedir. Girişimciliğe uygun programlar, çocuğu girişimcilik ruhu ile büyümeye motive etmekte ve yaşam becerilerini geliştirmektedir.

Heilbrunn (2010)'un İsrail'de yaptığı çalışmada, girişimci bir ilköğretim okulunu tanıtmak, geleneksel bir ilkokuldan girişimci bir okula dönüşmenin örgütsel sürecini tanımlamak ve bu sürecin öğretmenler ve öğrenciler üzerindeki etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışmada, bir okulda beş yıllık kademeli bir çalışmayı kapsayan girişimcilikle ilgili yeni bir uygulama programı geliştirilmiştir. Uygulamaya, öğretim görevlileri ve tüm öğretmenler, yerel belediye ilgilileri, ebeveynler, yakında bulunan bir üniversiteden öğrenciler ve endüstri temsilcileri gibi yakın çevreden ilgili kişiler katılmıştır. Bu süreçte gerçekleştirilen girişimci faaliyetlerden bazıları şunlardır:

1. Öncelikle "girişimcilik merkezleri" oluşturulmuş ve bu çerçevede, tüm çocuklar haftada bir iki saatlik bir girişimcilik kursuna katılmıştır. Çocuklar, ingilizce, matematik, fen bilimleri, ekoloji, sanat, okul ortamının iyileştirilmesi, topluluk katılımı gibi çeşitli konularda yoğunlaşan girişimci merkezini seçebilmiştir.

2. Bütün girişim merkezlerinde, beyin fırtınası, ekip oluşturma, fikir fizibilitesi yapmak ve fikri uygulamak için gerekli kaynakları temin etme gibi kavramlar kullanılarak aynı dil konuşulmuştur.

3. Fikirler çoğunlukla çocuklar tarafından dış ortaklarla (çevre içindeki firmalar, ebeveynlerin çalıştığı şirketler vb.) işbirliği içinde uygulanmıştır.

4. Beşinci ve altıncı sınıf öğrencileri öğretmenlerle birlikte girişimci merkezlerinde daha küçük çocuklara danışmanlık yapmıştır.

5. İkinci sınıf öğrencileri, haftalık "yenilikçi ve alternatif düşünme biçimleri" dersi almışlardır.

6. Bilgi toplama ve yönetme odaklı bir ar-ge merkezi kurulmuştur.

7. Öğrenciler tarafından geliştirilen ürünler geliştirmiştir: Matematik oyunları olan "Placemat", ingilizce dil becerilerini teşvik eden "TTM (Talk to Me)", çocukların uykuya dalmasına yardımcı olan sakinleştirici otlar

içeren bir minder, kâğıtlar için kullanıcı dostu çöp kutuları, bitkisel dondurma, öğrenciler arasında rahatsızlık vermeyi önlemek için bir bilezik vb. Tüm ürünler okul yılının sonunda bir yıllık fuarda sunulmuş ve satılmıştır.

8. Gelecek için planlar, girişimci öğretim yöntemlerini birleştirerek çekirdek programları içermektedir.

Araştırmada ulaşılan bulgular yenilikçiliği teşvik eden örgüt kültürünün geliştiğini, müdürlerin proaktif olduğunu ve hazırlanan programın iyi tanımlanmış bir proje taslağı olduğunu göstermiştir. Küçük yaş grubu (Ortalama 11 yaş) öğrencilerin girişimcilik hakkında bilgi sahibi olmaları ve girişimci olmayı öğrenmeleri sağlanmıştır. Çocukluk ve ergenlik dönemlerinin, girişimciliğe karşı olumlu tutum geliştirmek ve konuyla ilgili temel bilgileri elde etmek için tercih edilen dönemler olduğu anlaşılmıştır.

Paço ve Palinhas (2011)'ın Portekiz'de yaptığı çalışmada, girişimcilik öğretim programının çocukların davranış biçimlerine etkisini anlamayı ve bu programın çocukların "yaratıcılık, risk alma istekliliği, başarısızlığa dayanma, kişisel kontrol, benlik saygısı ve öz güven" gibi girişimcilik özelliklerinin gelişimine, "hoşgörü, işbirliği ve paylaşım" gibi sosyal davranışlarına nasıl katkı sağladığını belirlemek amaçlanmıştır. Vaka araştırması (case study) olarak gerçekleştirilen araştırmada, nitel ve nicel yöntem birlikte kullanılmış ve veriler, 2. sınıfa devam eden (6-8 yaş) 620 öğrenciden gözlemler yaparak ve ölçek uygulanarak toplanmıştır. Çalışmada, probleme dayalı öğrenme etkinliklerine uygun olarak aşağıdaki konular ve çalışmalar gerçekleştirilmiştir:

Birinci Oturum: "Toplum nasıl çalışmalar yapar?" Öğrenciler bir topluluğu gösteren ve işleri tanımlayan bir poster üzerinde çalışırlar. İnsanların nasıl yaşayıp çalıştıklarına dair fikir geliştirirler.

İkinci Oturum: "Tatlı Dükkânı" Öğrenciler, bireysel olarak ve grup halinde tatlı üretimi için farklı stratejiler uygular.

Üçüncü Oturum: "Devletin Rolü" Öğrenciler devlet tarafından verilen hizmetlerin toplumdaki ekonomik rolünü tanımlarlar. Ayrıca, sunulan hizmetler için vergilerin gerekliliğini de anlarlar.

Dördüncü Oturum: "Yeni Bir Dükkân" Öğrenciler boş bir depo alanını kullanmanın en iyi yolunu belirler. Adım adım karar verirler, bu kararların bir grupta nasıl alındığını anlarlar.

Beşinci Oturum: "Para nasıl dolaşır?" Öğrenciler paranın toplumdaki önemi hakkında konuşurlar.

Araştırma sonunda, deneysel araştırmalarla eğitim deneyimi sonrasında çocuklar tarafından edinilen bilgi düzeyinin arttığı belirlenmiştir. Bu çalışma, çocuklar için girişimcilik eğitimi programlarının önemini vurgulamayı mümkün kılmıştır. Çünkü bu programlar, girişimci olmak isteyenler için hayati önem taşıyacak nitelikte önemli kişisel özellikleri (yaratıcılık, risk alma istekliliği, başarısızlığa dayanma, kişisel kontrol, benlik saygısı ve güven vs.) geliştirmiştir.

Ruskovaara & Pihkala (2013)'nın Finlandiya'da yaptığı çalışmada, ilköğretimde öğretmenlerin kullandığı girişimcilik eğitim uygulamalarını vurgulamak amaçlanmıştır. Tarama modelinde nicel araştırma olan çalışmada veriler, 521 ilköğretim öğretmeni ve diğer girişimcilik eğitim aktörlerinden girişimcilik için bir ölçme aracı ile toplanmıştır. Çalışma, öğretmenlerin girişimcilik becerilerinin geliştirmesini sağlayacak hangi yöntemlerin en çok kullandıklarına dair bilgi sağlamaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin kendi girişimcilik eğitimi becerilerine yönelik algısı girişimcilik eğitimini uygulamalarıyla yakından ilişkilidir. Araştırma sonuçları, öğretmen eğitimi ile girişimcilik eğitiminin uygulanması arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Öğretmenlere girişimcilik konu alanı ile ilgili eğitim verilmesi, girişimcilik eğitiminin okullarda uygulanmasının teşvik edilmesi gerekmektedir. Çalışmada, proje çalışmalarının ve sınıf dışı aktivitelerin girişimcilik becerilerini geliştirmede etkili olduğu vurgulanmış ve çalışma sonunda proje tabanlı girişimcilik eğitimi ve girişimcilik oyunları gibi yöntemlerin daha fazla kullanılan yöntemler olduğu belirlenmiştir

Bartulović & Novosel (2014)'in Hırvatistan'da yaptığı çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin girişimcilik yetkinliklerini geliştirmek için bir girişimcilik öğretim programı geliştirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla Zagreb İlköğretim Okulu'nda bir uygulama yapılmıştır. Uygulama öncesinde, Ekonomi, Girişimcilik ve Yönetim Üniversitesinden uzman öğretmenlerle program hakkında çalıştaylar ve hizmet içi eğitimler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere temel ekonomik kavramlar sunulmuştur. Tüm öğretmenler ile 5. ile 8. sınıftan öğrencilerle belirli bir ürün üretmek amacıyla girişimcilik atölyeleri düzenlemişlerdir. Atölyelerde yer alan tüm öğrencilere; "girişimcilik, hammadde, risk alma, kâr-zarar, yeni değerler yaratma, üretim maliyetlerinin hesaplanması ve katma değer vergisi (KDV)" gibi temel kavramlar öğretilmiştir. Okul, atölye çalışmalarının nihai sonucunu

kamuoyuna, medyaya ve velilere sunumunu sağlanmıştır. Öğrenciler, girişimcilik becerilerini uygulayarak denemişler ve atölye çalışmalarındaki iş konseptlerinde ürettikleri ürünlerini halka açık sunmuşlardır. Çalışmada veriler, değerlendirme ölçeği ve kontrol listesi aracılığıyla toplanmıştır. Öğrenciler pratik çalışma ve motor becerilerin kullanımını çok zor bulduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin yeni deneyimler edinmeye, yenilik yapmaya, ilgi alanlarına yönelik ürünler ortaya koymaya yönelik bilgi ve becerileri güçlenmiş, motivasyonları artmıştır. Onlar için, bu deneyimler ilk mesleklerini seçmek ve aktif ekonomik hayata girmek için yararlı olmuştur.

Yetti and Azizah (2016)'ın Endonezya Jakarta'da yaptığı çalışmada, girişimcilik eğitimi ile erken çocukluk döneminde yaratıcılığın gelişim sürecini ve sonuçlarını tanımlamak amaçlanmıştır. Çalışma, 5-6 yaş arası 20 okul öncesi öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Eylem araştırması deseninde gerçekleştirilen araştırma; planlama, eylem, gözlem ve yansıma aşamalarını içermektedir. Çalışma, her döngü 8 eylemden oluşmak üzere iki döngüde tamamlanmıştır. Veriler nicel ve nitel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Döngü öncesi, döngü 1 ve döngü 2'den elde edilen sonuçlar karşılaştırılmıştır. Araştırma sonunda, çocukların yaratıcılık puanları; döngü öncesi 34.3, 1. döngü sonunda 44.5 ve ikinci döngü sonunda 54.7 olarak bulunmuştur. 1. döngü sonucunda en yüksek artış risk alma özelliğinde, en düşük artış esnek düşünme becerisinde görülmüştür. Bu sonuçlar, uygulanan girişimcilik eğitimi ile erken yaştaki çocukların yaratıcılık becerisinde artış olduğunu göstermiştir. Ayrıca girişimcilik eğitimi okul öncesinde olumlu bir şekilde uyguladığında, çocukların girişkenlik, aktif olma, yaratıcılık, iletişimsel, girişimci olma, problem çözme ve karar verme becerilerinin geliştiğini de göstermektedir.

Hassi (2016)'nin Fas-Morocco'da yaptığı çalışmada, ilkokul (11-12) çağındaki çocuklara girişimciliğin temellerini basit bir şekilde öğreterek çocukların girişimcilik konusundaki ilgisini artırmak ve çocuklar için tasarlanmış girişimcilik eğitim programının etkililiğini değerlendirmek amaçlanmıştır. Deneysel (ön test-son test) araştırma modeli kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada 46 ilkokul öğrencisi (11-12 yaş) ile uygulama gerçekleştirilmiş ve veriler, bir ölçek (bilişsel olmayan girişimcilik becerileri, bilişsel girişimcilik becerileri ve girişimci olma niyetleri) ile toplanmıştır. Tasarlanan programın amaçları şu şekildedir:

1. Öğrencilerin girişimci fikirler üretmesini sağlamak, temel işletme bilgilerini kazandırmak ve bir "ürün" veya "hizmet" geliştirmek (bilişsel).

2. Öğrencilerin risk alma, kendine güven ve iç kontrol odağı gibi bilişsel olmayan becerilerini geliştirmek (bilişsel olmayan).

3. Öğrencilerin girişimci tutum ve niyetlerini desteklemek.

Bu hedeflere ulaşmak için öğrencilere çeşitli etkinlikler ve konular uygulanmıştır. Bunlar:

İlk iki ay öğrencilere başarılı Faslı girişimcilerin çeşitli öykülerini okumuş ve sınıfta tartışmışlardır (Basit hikâyeler, yazar tarafından hazırlanmıştır). Öğrenciler kendi çevrelerinden olan girişimciler veya başarılı iş adamları ile ilgili hikâyeleri anlatmıştır. Ayrıca, öğrenciler bir sorunla karşı karşıya bırakılmış (problem temelli öğrenme) ve fikir yürüterek gruplar halinde bir çözüm bulmakla görevlendirilmiştir. Temel kavramlar: satın alma ve satış yönetimi kavramları, fiyat, reklamcılık, kar, zarar ve sermaye gibi sınıflarda tartışılmış ve açıklanmıştır. Rol oynama etkinlikleri de uygulanmıştır. Ayrıca öğrencilerden, iş hayalleri ilgili ikna edici makaleler yazmaları istenmiştir. Üçüncü ve son bir ay, öğrenciler takım temelli girişimci projelerde çalışmış ve bir iş planı yarışmasında çalışmalarını sunmuştur (Şartlar: Her üç kişilik ekip, çevrelerindeki bir iş fırsatı tespit etmeli, bir iş fikri düşünmeli ve bir iş planı geliştirmeli ve öğrenciler, bir "girişimci" rolünde öğretmenlerine sunum yapmalı). Program uygulama öncesi ve sonrası üç faktörlü bir ölçekle ölçüm yapılmıştır. Bu faktörler: 1. bilişsel olmayan girişimci becerileri (risk alma eğilimi, öz yeterlilik inancı, iç kontrol odağı), 2. bilişsel girişimci becerileri (bir işe başlama-girişkenlik, insan yönetimi-iletişim, pazarlama, para yönetimi, liderlik) ve 3. girişimci olma niyetleri (gelecekte kendi işini kurma). Çalışmanın sonucunda, girişimciliği geliştirmek için gerekli olan öz-yeterlik inancı ve bilişsel olmayan beceriler için ilkokul döneminin uygun bir dönem olduğu görülmüştür. Ancak, programdan sonra öğrencilerin bilişsel girişimcilik becerileri ve girişimci niyetlerinde değişim görülmemiştir.

Sonuç

Girişimcilik becerisi, 21. yüz yüzyıl bireylerinin sahip olması gereken ve eğitimcilerin bu beceriyi öğrencilere etkili bir şekilde kazandırması gerekli görülen önemli becerilerden birisidir. Girişimcilik becerilerinin erken yaşlarda öğrencilere kazandırılması ise daha bilinçli ve donanımlı girişimcilerin yetişmesi ve dolayısıyla toplumun gelişmesi açısından son derece önemli görülmektedir. Ayrıca ilkokul döneminde okullarda girişimciliğe yönelik bir farkındalık oluşturarak öğrencilere girişimcilikle ilgili temel bilgi ve becerileri kazandırmak, onların ileri yaşlarda daha bilinçli girişimcilik faaliyetleri yapabilmeleri açsından da önem arz etmektedir. Bu bakımdan girişimcilikle ilgili bilgi, tutum, beceri ve davranışların bu yaşlarda etkili şekilde nasıl kazandırılacağını konu alan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde ilkokul düzeyinde girişimcilik becerilerinin kazandırılmasına yönelik yapılan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle literatürde yer alan çalışmalardan yola çıkarak girişimcilik eğitiminin amaçları, girişimcilikle ilgili öğretilmesi gereken kavramlar ve konular, becerileri, öğrenme yaşantılarının nasıl belirlenip organize edileceği ve öğretim sürecinde ne gibi uygulamaların yapılabileceği konusunda bir kapsam belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışma sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- İlkokullar için girişimcilik becerileri geliştirmeye yönelik yapılacak çalışmalarda, temel girişimcilik bilgi ve becerileri kazandırmak, girişimcilik farkındalığı sağlamak, girişimciliğe yönelik olumlu tutumlar geliştirmek ve girişimcilerin neler yaptığını ve hangi özelliklere sahip olduğunu öğretmek amaçlanabilir.

- İlkokul öğrencilerine temel düzeyde girişimcilik kapsamında yer alan; "iş planlaması, ekonomi, girişimcilik, girişimcilerin özellikleri, satın alma ve satış yönetimi, yenilikçi ve alternatif düşünme biçimleri, fiyatlandırma, reklamcılık, kar, zarar, pazarlama, genel iş bilgisi, sorumluluk, liderlik, ekip çalışması, iletişim, ürün geliştirme, proje geliştirme, maliyet, satış, fikir üretmek, yaratıcılık, yenilik, fırsat değerlendirme, değişime uyum, risk alma, girişkenlik, girişimcilerin yaptığı işler, bilgi teknolojilerini kullanma, yaratıcı fikirleri uygulama, sorunların üstesinden gelme ve başarısızlıktan ders çıkarma" gibi konu ve kavramlar öğretilebilir.

- Girişimci bireylerin sahip olması gereken özelliklerin başında gelen "öz güven, girişkenlik, problem çözme, risk alma, yenilikçi fikirler geliştirme, yaratıcı ve yenilikçi olma, kararlılık, azim, fırsatları değerlendirme, başarma arzusu/başarmaya istekli olma, ürün tasarlayabilme ve sorumluluk alma" gibi beceriler kazandırılabilir.

- Girişimcilik becerisinin kazandırılabilmesi için öğrencinin öğretim sürecinde aktif olmasını sağlayan öğretim yöntem ve tekniklere yer verilmelidir. Özellikle "proje yöntemi, probleme dayalı öğrenme, işbirlikli öğrenme, drama, oyunla öğretim" gibi öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerin ilkokul öğrencilerinin girişimcilik becerilerini geliştirmede etkili olabileceği belirtilmektedir. Bunun yanında "öğrenciler tarafından geliştirilen ürünleri sunma ve satış yapma, yeni bir iş (dükkân gibi) kurma, alış veriş gerçekleştirme, iş hayalleri ilgili kompozisyonları yazma, bir iş planı yarışmaları düzenleme, tecrübeli ve bilgi sahibi insanlarla seminer, panel etkinlikleri düzenleme, uzman kişileri sınıfa davet etme, gezi düzenleme, araştırma ödevleri, röportaj yapma, ar-ge merkezleri oluşturma, akran danışmanlığı yapma, dergi hazırlama, mini uygulama şirketleri oluşturma, işletme ziyareti veya kurum ziyareti yapma, okullar ile işletmeler arasındaki işbirliği sağlama, vaka analizi (örnek olaylar) ve simülasyonlar düzenleme, işbirlikli okul projeleri geliştirme, girişimcilerin rol model olarak okullara ziyaret etmelerini sağlama" gibi etkinliklerin de ilkokul öğrencilerinin girişimcilik becerilerini geliştirmede etkili olabileceği belirtilmektedir.

Kaynakça

Adegun, O. A. (2013). Entrepreneurship education and youth empowerment in contemporary Nigeria. *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies* (JETERAPS), *4*(5), 746-751.

Akpınar, S. (2011). *Girişimciliğin Temel Bilgileri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Areo, A. B. (2014). Early child entrepreneurship development: a paradigmatic approach to unemployment challenges. *Research on Humanities and Social Sciences*, *4*(4), 41-48.

Arıkan, S. (2002). *Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

ASTEE Proje Konsorsiyumu. (2014). How to assess and evaluate the influence of entrepreneurship education, Astee Proje Raporu. http://asteeproject.eu/results adresinden 01.02.2016 tarihinde ulaşılmıştır.

Ataseven, Ö (2016). Türkiye ve *Avrupa birliği ülkelerindeki ilkokul öğrencilerinin girişimcilik yeterliliklerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

Athayde, R. (2009). Measuring enterprise potential in young people. *Entrepreneurship Theory And Practice*, *33*(2), 481-500.

Avrupa Komisyonu (European Commission) (2002). http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/education_final_en.pdf adresinden 13.11.2015 tarihinde ulaşılmıştır.

Bacanak, A. (2013). Fen ve teknoloji dersinin öğrencilerde girişimcilik becerisinin gelişimine etkisi üzerine öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. *13*(1), 609-629.

Balaban, Ö. ve Özdemir, Y. (2008). Girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisi: Sakarya üniversitesi İİBF örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, *3*(2), 133–147.

Barba-Sánchez, V. & Atienza-Sahuquillo, C. (2016). The development of entrepreneurship at school: The Spanish experience. *Education + Training*, *58*(7/8), 783-796.

Bartulović, P. & Novosel, D. (2014). Entrepreneurial competencies in elementary Schools. *Obrazovanje za poduzetništvo: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, *4*(1), 83-87.

Başar, M. (2013). *Girişimcilik: Girişimcilik ve Girişimcilik Süreçleri*, (Ed. Ürper, Y.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.

Begović, V., Stanković, D. & Tkalec, Z. (2009). Strategije učenja i poučavanja za razvoj poduzetničke kompetencije u neformalnom obrazovanju. *Zagreb, VŠNŠ Zrinski*.

Curth, A. (2011). Mapping of teachers' preparation for entrepreneurship education. *Final Report, Framework Contract No EAC*, *19*(06).

Çelik, H., Gürpınar, C., Başer, N. ve Erdoğan, S. (2015). Öğrencilerin yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerine yönelik fen bilgisi öğretmenlerinin görüşleri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, *2*(4), 277-307.

Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2011). *Dünyada ve Türkiye'de Girişimciler Eğitimi: Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Deveci, H. (2015). *Çocuklara Girişimcilik Kazandırmada Sosyal Bilgilerin Rolü: Bir Araştırma Örneği*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Deveci, İ. (2016). *Fen bilimleri öğretim programıyla (5-8) bütünleştirilmiş girişimcilik eğitimi modüllerinin geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Deveci, İ. & Seikkula-Lein, J. (2016). Finnish Science Teacher Educators' Opinions about the Implementation Process Related to Entrepreneurship Education. *Electronic Journal of Science Education*, *20*(4), 1-20.

Deveci, İ., Zengin, M. N. ve Çepni, S. (2015). Fen Tabanlı girişimcilik eğitimi modüllerinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi. *Journal of Educational Sciences & Practices*, *14*(27), 59-80.

Ernest, K., Matthew, S. K. & Samuel, A. K. (2015). Towards Entrepreneurial Learning Competencies: The Perspective of Built Environment Students. *Higher Education Studies*, *5*(1), 20-30.

EURYDİCE (2016). *Entrepreneurship Education at School in Europe*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 36.

Fayolle, A. & Gailly, B. (2015). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial attitudes and intention: Hysteresis and persistence. *Journal of small business management*, *53*(1), 75-93.

Florian, J. Karri, R. & Rossiter N. (2007). Fostering entrepreneurial drive in business education: An attitudinal approach. *Journal of Management Education*, *31*, 17-42.

Gibb, A. (2005). *The future of entrepreneurship education – determining the basis for coherent policy and practice*? in Kyro¨, P. and Carrier, C. (Eds), *In The Dynamics of Learning Entrepreneurship in a Cross-Cultural University Context*, University of Tampere, Research Centre for Vocational and Professional Education, Entrepreneurship Education Series, Ha¨meenlinna, 44-67.

Göktaş, P. ve Parmaksız, S. (2019). Bir uygulamalı girişimcilik eğitimi örneği olarak; ağ ve teknoloji odaklı uygulamalı girişimcilik projesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, *10*(24), 275-289.

Gömleksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, *1*, 39-49.

Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güney, S. (2015). *Girişimcilik- Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Hassi, A. (2016). Effectiveness of early entrepreneurship education at the primary school level: Evidence from a field research in Morocco. *Citizenship, Social and Economics Education*, *15*(2), 83-103.

Heilbrunn, S. (2010). Entrepreneurial opportunities in changing communities. *Journal of Small Business and Enterprise Development, 17*(2), 247–259.

Hisrich, D. R. & Peters, M. P. (2002). *Entrepreneurship.* Mc. Graw-HillIrwin, USA. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-365_tr.htm adresinden 11.12.2016 tarihinde indirilmiştir.

Hotaman, D. (2008). *Yeni ilköğretim programının kazandırmayı öngördüğü temel becerilerin öğretmen, veli ve öğrenci algıları doğrultusunda değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Huber, L. R., Sloof, R. & Van Praag, M. (2014). The effect of early entrepreneurship education: Evidence from a field experiment. *European Economic Review*. *72*, 76-97.

İşcan, Ö. F. ve Kaygın, E. (2011) Potansiyel girişimciler olarak üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 3*(2), 275-286.

JA Europe Commerce. (2015). Entrepreneurshıp educatıon: ınspırıng the next generatıon. http://jaeurope.org/index.php?option=com_attachments&task=download&id=167:JA_AnnualReport_2015. adresinden 12.12.2017 tarihinde ulaşılmıştır.

Jusoh, R., Ziyae, B., Asimiran, S. & Kadir, S. A. (2011). Entrepreneur training needs analysis: Implications on the entrepreneurial skills needed for successful entrepreneurs. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, *10*(1), 143- 148.

Kahya, L. A. (2016). *Ortaokul ve ortaöğretimde girişimcilik eğitimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Keleş, H. N., Özkan, T. K., Doğaner, M. ve Altunoğlu, A. E. (2012). Ön lisans öğrencilerinin girişimcilik düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (9)*, 107-118.

Keskin, O. (2013). Öğretim programlarında yer alan temel beceriler, http://www.tvted.org.tr/blogs/osman+keskin/24-ogretim-programlarinda-yer-alan-temel-beceriler.html. adresinden 12.11.2016 tarihinde ulaşılmıştır.

Korkmaz, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Bülent Ecevit Üniversitesi örneği. *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *14*(2), 209-226.

Kutlu, Ö. (2006). Üst Düzey Süreçleri Belirleme Yolları: Yeni Durum Belirleme Yaklaşımları. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, *31*(335), 15-21.

Lackeus, M. (2015). *Entrepreneurship in education: what, why, when, how. Entrepreneurship 360.* Background paper. www.oecd.org/. adresinden 23.11.2018 tarihinde ulaşılmıştır.

Luca, M. R., Cazan, A. M. & Tomulescu, D. (2012). To be or not to be an entrepreneur. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *33*, 173-177.

Marangoz, M. (2013). *Girişimcilik.* İstanbul: Beta Yayıncılık,

Moberg, K. (2014). Two approaches to entrepreneurship education: the different effects of education for and through entrepreneurship at the lower secondary level. *The International Journal of Management Education*, *12*(3), 512-528.

Özdemir, Ş., Yılmaz, N., Arsu, T. ve Polat, Y. (2016). Türkiye'de girişimcilik eğitimi üzerine bir inceleme. *Journal of Human Sciences*, *13*(1), 569-581.

Özen, A. (2018). *Farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının öğrencilerin girişimcilik becerisi ve akademik başarısı üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.

Paço, A. D. & Palinhas, M. J. (2011). Teaching entrepreneurship to children: a case study. *Journal of Vocational Education & Training*, *63*(4), 593-608.

Paiva, T. & Tadeu, P. (2015). Produz@ ıdeıa–an approach project to develop entrepreneurship in primary schools. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *174*, 1908-1915.

Pfeifer, S., Oberman–Peterka, S. & Jeger, M. (2008). Assessing entrepreneurship education programmes in Croatian higher educationarea. *Erenet Profile*, *3*(3), 25-35.

Polat, S., Koçak, B., Çermik, F., Meral, E. ve Boztaş, M. (2015). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının girişimcilik kazanımı açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, *62*(62), 455-470.

Rodrigues, R.G., Dinis, A., do Paço, A., Ferreira, J. & Raposo, M. (2012). The effect of an entrepreneurial training programme on entrepreneurial traits and intention of secondary students. In T. Burger-Helmche (Ed.), *Entrepreneurship–Born, made and educated* (77–92). Rijeka, Croatia: InTech.

Rossano, S., Meerman, A., Kesting, T. & Baaken, T. (2016). The Relevance of problem-based learning for Policy development in university-Business Cooperation. *European Journal of Education*, *51*(1), 40-55.

Ruskovaara, E. Y. & Pıhkala, T. (2013) Teachers ımplementing entrepreneurship education-classroom practices. *Education + Training*, *55*(2) 204 -216.

Ruskovaara, E., Pihkala, T., Rytkölä, T. & Seikkula-Leino, J. (2010). Studying Teachers‟ Teaching Methods and Working Approaches in Entrepreneurship Education. Proceedings of the 7th ESU Conference, 14-18 July 2014, Denmark.

Seikkula-Leino, J. (2011). The implementation of entrepreneurship education through curriculum reform in Finnish comprehensive schools. *Journal of Curriculum Studies*, *43*(1), 69-85.

Seikkula-Leino, J., Satuvuori, T., Ruskovaara, E. & Hannula, H. (2015). How do Finnish teacher educators implement entrepreneurship education?. *Education+ Training*, *57*(4), 392-404

Ay, T. S. ve Acar, Ş. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin GiriĢimcilik Becerisi Kazandırmaya Yönelik GörüĢleri. Electronic Journal of Social Sciences, *15*(58), 960-979.

Sezer, U. (2015). *Girişimcilik programları eğitimlerinin öğrencilerin girişimcilik eğilimleri üzerine etkilerinin analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Shahiwala, A. (2017). Entrepreneurship skills development through project-based activity in bachelor of pharmacy program.*Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, *9*(4), 698-706.

Sirelkhatim, F. & Gangi, Y. (2015). Entrepreneurship education: A systematic literature review of curricula contents and teaching methods. *Cogent Business & Management*, *2*(1), 1052034.

Suryanti, H. H. S. (2013). The problem based learning (PBL) based entrepreneurship learning model development to improve the life skills of the teacher training students in private universities throughout solo raya. Dewantara, *International Journal of Education*, *1*(1), 1-15.

Tarhan, M. (2018). *Sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılması üzerine bir eylem araştırması*. (*Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bolu.

TDK (2002). *Türk Dil Kurumu güncel sözlük.* http://www.tdk.gov.tr/ adresinden 01.10.2016 tarihinde ulaşılmıştır.

Tekin M. (2016). *Hayallerin Gerçeğe Dönüşümü Girişimcilik* (7.Baskı). Konya: Günay Ofset.

Tsakiridou, H. & Stergiou, K. (2014). Entrepreneurial competences and entrepreneurial ıntentions of students in primary education. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE), 1*(9), 106-117.

Uğur, B. (2015). *Girişimcilik eğitiminin ilköğretim programlarına konulmasına yönelik model önerisi,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Ulucan, S. (2015). *Girişimcilik eğiliminin ve girişimcilik eğilimini etkileyen faktörlerin analizi: ortaöğrenimde lise 3. ve 4. sınıf öğrencileri üzerinde bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Vaidya, S. (2007). Developing entrepreneurial life skills: an experiment in ındian schools. *Institute for Small Business and Entrepreneurship. Glasgow, Scotland*.

Wee, B. V. & Banister, D. (2016). How to write a literature review paper?. *Transport Reviews*, *36*(2), 278-288.

Yetti, E. & Azizah, S. A. (2016). Improved Creativity in Early Childhood through Entrepreneurship Education. 3rd International Conference on Early Childhood Education, Vizianagaram, India, ss. 399-403.

Yılmaz, A. S. (2014). Bir sosyal değişim ajanı olarak girişimcilik eğitimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, *6*(1), 297-310.

Yüceol, N. (2018). *Girişimcilik eğitimi alan kişilerin girişimci kişilik özellikleri ve girişimcilik eğilimi arasındaki ilişki üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zengin, Y. ve Deniz, M. (2016). Girişimcilik becerilerinin firma rekabetine etkisinin elmas modeli ile incelenmesi: TRA2 bölgesindeki imalat ve hizmet işletmelerinde bir uygulama. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *15*(56), 49-69.